

OPONENTSKÝ POSUDEK DISERTAČNÍ PRÁCE

Jiří Horák: Aliance „trůnu a oltáře“ jako významný faktor procesu sekularizace a případ českých zemí 19. století. Univerzita Palackého, Olomouc 2014, 168 str. + Přílohy.

Zcela jistě lze souhlasit se sociálním vědcem Milošem Havelkou, že koncept sekularizace pro mnoho badatelů představuje „královskou cestu“ pro výklad náboženství, proměny náboženskosti v evropské společnosti a kultury postosvícenské doby. Na druhé straně se setkáváme s badateli upozorňujícími na jistou zjednodušující univerzalitu a nejednoznačnost konceptu sekularizace. Poukazuje se také na historické limity tohoto konceptu. Nutno upozornit, že se to netýká jen tohoto výkladového rámce, nýbrž i dalších interpretačních klíčů. Ukazuje se, že někdy je potřebí tento koncept poněkud „dekonstruovat“, přičemž se pokusit vystopovat určité latentní konotace. V jiném případě vystává potřeba uchýlit se k požadavku „vývojové historizace sekularizačního konceptu“ (opět Miloš Havelka). V neposlední řadě platí, že sekularizaci nelze tak vehementně spojovat s modernizací.

Právě shora uvedené předpoklady bere do úvahy Jiří Horák ve své disertační práci, kterou člení na dvě části. První má výrazně teoretickou povahu, ve druhé pak zachycuje proces sekularizace na případu českých zemí v 19. století.

Autor disertace rovněž počítá s tím, že sekularizace je zmiňována nejen v kontextu církve a (absolutistického) státu, nýbrž i v dalších sférách. Předně jde o oblasti nenáboženské (především školství a politika), dále mimonáboženské (každodennost, volný čas, práce), konečně pak konfesijní (například toleranční patent). Během 19. století prudce vzrůstá úloha školství, zvláště toho vysokého (viz také Christoph Charle), dochází k rozmachu vědy (srov. John Wyon Burrow) a přibývají další kulturní možnosti. V této době do hry vstupuje taktéž národní a liberální hnutí.

V předložené práci Jiří Horák věnoval pozornost rovněž „Sekularizaci dělnického hnutí“ (s. 141 – 153). V dělnickém hnutí se totiž postupně začíná prosazovat určitá svépomoc (zvláště v družstevnictví) a hlavně kulturní soběstačnost (vznik čtenářských, divadelních a pěveckých spolků). Disertant v souvislosti s národním a liberálním hnutím vhodně uvádí krátký příklad vlastenecké tělovýchovné organizace Sokol (str. 117 – 119). Zde mohl uplatnit větší podrobnosti a detailněji konkretizovat své úvahy.

Za zmínku též stojí, že vhodně je v Horákově disertaci zasazena podkapitola „Nové vědecké a myšlenkové směry“ (str. 124 – 129), která nápaditě uvádí sekularizační proces v oblasti vytříbené kultury. Vzniká oprávněná otázka, kdo byli podle autora ti nezávislejší myslitelé perzekvovaní v té době v českých zemích (str. 124). V každém případě Jiří Horák správně pochopil význam „cizího“ filosofa Johanna Friedricha Herbarta (1776 – 1841) a jeho stoupenců v českém prostředí nejen pro rozvoj filosofie, nýbrž i estetiky, pedagogiky a psychologie, a to i bez příslušné literatury. K těmto otázkám by v knihovně neměly chybět aspoň základní práce v češtině (Josef Zmr: *Máme-li kulturu, je naší vlastní Evropa*.

Herbartismus a česká filosofie, 1998; Ivo Tretera: *J.F. Herbart a jeho stoupenci na pražské universitě*, 1989).

K pojetí a provedení práce nemám jako oponent meritorní výhrady ani závažné připomínky. Teoretickou část práce autor výstižně zvládl s potřebným nadhledem a kritickým přístupem, což mimo jiné potvrzuje název kapitoly: „Nedostatky sekularizační teze a její pojetí v revidované podobě“ (str. 60 – 74). Uplatnil přitom relevantní bibliografii předmětu včetně položek v anglickém jazyce. Ukazuje se, že v badatelské sféře sociologie náboženství začíná být dosti těsno, neboť se touto problematikou zabývá stále více badatelů. Publikace geometrickou řadou přibývají tak, že je nelze ani všechny obsáhnout. Také není možné předvést vědecký průlom nebo hned prokázat okamžitý specifický přínos. Jako oponent se proto vůbec nesnažím disertanta, jak se lidově říká, „nachytat na švestkách“. Snad jen připomínám instruktivní studii neúnavně pracovitěho Miloše Havelky: *Sekularizace, odkouzlení světa a „pluralizace náboženskosti“* (Sociologický časopis 2013, č. 2, str. 221 – 240). Dále zajímavý aspekt v tomto smyslu přináší Charles Taylor v publikaci *A Secular Age* z roku 2007.

Přece jen jedna větší připomínka směřuje k „praktické“ části práce. Nedá se říci, že by práce byla založena na prvotním materiálu; nebo jinak řečeno: na materiálu získaného z první ruky vlastním terénním nebo archivním výzkumem. Tak by se zcela jistě zvýšil autorův přínos ve zvolené oblasti studia. Nutno poznamenat, že tímto vůbec nesnižuji význam disertační práce Jiřího Horáka, který velmi obratně a výstižně používá sekundární literatury. V některých případech by se mohlo jít do hloubky právě studiem dobových publikací. Uznávám, že výjimečně byly použity, ale ne v tak velké míře.

Shora uvedená připomínka nemá povahu výhrady, která by rušila celkový příznivý dojem z předloženého textu. Přísně vzato, disertace splňuje náročná kritéria, má prokazatelný význam pro obor sociologie vůbec a sociologii náboženství zvláště. Práce je přehledně členěna na kapitoly a podkapitoly, jež umožňují postupné splnění stanovených cílů. Rozhodně výsledky disertace ukazují neobyčejnou píli autora a je nápadný též jeho přijatelný přínos, jež by se ještě zvýšil využitím dalších materiálů.

Celkově lze konstatovat, že Jiří Horák ve své disertační práci osvědčil schopnost získat relevantní údaje ke zvolené problematice. Prokázal, že je schopen na vysoké úrovni teoreticky pracovat v příslušné oblasti studia a že umí získané poznatky interpretovat. Předložená práce je pečlivě provedena jak po stránce metodologické a teoretické, tak i praktické. Stylisticky je text – až na malé výjimky - velmi dobře zvládnut; je přehledný a čtivý. Už na první pohled je z něho zřejmé zaujetí pro zvolený předmět studia.

Závěr: Protože Jiří Horák podal velmi dobrý badatelský výkon, práci lze bezpochyby přijmout jako vhodný podklad pro jednání komise, které by mělo vést k přiznání titulu Ph.D.

V Praze dne 25. května 2014

Doc.PhDr. Bohuslav Šalanda, CSc.

Fakulta humanitních studií
Univerzity Karlovy, Praha

